

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА НА ЗАКАРПАТТІ ЗА ЧАСІВ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Науковий вісник Ужгородського університету.

Серія: Філологія. Випуск 2 (44).

УДК 811.161.2'36(477.87)»19»

DOI:10.24144/2663-6840/2020.2(44).309–314

Русинко-Бомбик Л. Становлення українського мовознавства на Закарпатті за часів Чехословаччини; кількість бібліографічних джерел – 10; мова українська.

Анотація. У статті простежено особливості стану українського мовознавства на Закарпатті після входження краю до Чехословаччини (1919–1939). Подано інформацію про граматики й лексикографічні праці, що були підготовлені в краї в зазначений період.

Акцентовано на тому, що Закарпаття перейшло до складу Чехословаччини після розпаду Австро-Угорщини. Станом на початок 1920-х рр. Закарпаття відставало у мовному плані від інших українських земель; сильні позиції все ще займало язичіє. Такий стан був зумовлений різними чинниками, насамперед спробами мадяризації місцевого слов'янського населення в попередній період. Одною з найбільш помітних спроб унормування мови за часів Угорщини була грамика А. Волошина 1901 року. Після входження краю до Чехословацької Республіки процес унормування української літературної мови на Закарпатті відбувався досить інтенсивно, попри не зовсім сприятливі екстралінгвальні обставини.

У статті також простежено особливості мовної політики Чехословаччини щодо Закарпаття в досліджуваний період. Чехословацька влада була зацікавлена в тому, щоб мова закарпатців відрізнялася від загальноукраїнської норми, у Закарпатті існували три різні мовні табори: українофіли (прагнули єдиного загальноукраїнського мовного стандарту), русофіли (прагнули інтеграції з російською мовою), автохтоністи (відстоювали концепцію, за якою місцеві діалекти – це окрема мова). У період Чехословаччини найбільш запеклі дискусії і конкуренція точилися між першими двома групами.

Існування трьох груп – українофілів, русофілів та автохтоністів – активізувало процеси національного самовизначення. Дискусії щодо мовного питання спонукали до розвитку відповідних стандартів і стимулювали вчених до мовознавчих пошуків. У перші роки після входження краю до Чехословаччини на Закарпатті використовували грамику А. Волошина, пізніше – грамику І. Панькевича, А. Штефана та І. Васка, Ф. Агія, Я. Неврлого та ін. Серед лексикографічних праць найбільшу увагу привертають такі: «Русько-мадярська термінологія для шкільного и приватного уживаня» О. Маркуша, Е. Фотула та Ю. Ревая (Ужгород, 1923), «Мадьярсько-руський словарь» Е. Бокшая, Ю. Ревая та М. Бращайка (Ужгород, 1926), «Латинсько-руський и русько-латинський словарь для низших клас гимназій» К. Заклинського (Ужгород, 1926), «Мадьярсько-руський правничий термінологічний словарь» Е. Торонського (Ужгород, 1925–1927).

Ключові слова: українська мова на Закарпатті, Чехословаччина, грамика, словник, мовознавство, український правопис.

Постановка проблеми. Сучасне мовознавство звертає увагу на проблеми історії формування літературної мови. Дискусійними до цього часу залишаються питання, пов'язані із становленням мовознавчої науки на Закарпатті в часи Чехословаччини. Міжвоєнний період став важливим етапом у процесі унормування української мови. Тому дослідження окреслених питань вимагає глибокого аналізу із залученням історико-культурного, суспільно-політичного контекстів, із акцентуванням на специфіці формування мовознавчої науки на Закарпатті.

Аналіз досліджень. Розвиток українського мовознавства в міжвоєнній Чехословаччині, особливості функціонування української мови на Закарпатті у чехословацький період ґрунтовно досліджували М. Штець, М. Мушинка, Л. Белей, М. Белей, Ю. Шевельов, М. Мозер, В. Даниленко, Л. Даниленко, Н. Венжинович, М. Кондор, В. Статеева, П. Чучка та ін. За спостереженнями М. Штеця та Л. Даниленко, поглиблений інтерес до вивчення української мови почався після 1919, коли Закарпаття стало частиною Чехословаччини; тоді дослідження української мови перейшло до компетенції Слов'янського інституту, заснованого 1922 р. [Штець, Даниленко 2004, с. 714–715].

Інститут під керівництвом Л. Нідерле організував ряд комісій, одна з яких мала вивчати мову,

культуру, економіку Словаччини і Підкарпатської Русі (тодішнього Закарпаття). Чеські вчені намагаються дати оцінку говорам Закарпаття: «Увагу чес. дослідників привертає і т. з. мовне питання на Закарпатті, пов'язане з боротьбою між трьома нац.-мовними орієнтаціями – москвофільською, народо-вещькою (українською) та карпаторусинською. Про мовну ситуацію на Закарпатті писали відомі діячі чес. культури й науки М. Вайнгарт, А. Гартл, В. Кліма, Я. Нечас, М. Нога, І. Ольбрахт, А. Раушер та ін. Їхні праці друкувалися в журналах («Slovanský přehled» та «Slavia»), окр. збірниках тощо. Найзначнішим дослідженням мови Закарпаття стала монографія Ф. Тішого «Розвиток сучасної літературної мови на Підкарпатській Русі (1938) (скорочення слів авторів – М. Ш., Л. Д.)» [Штець, Даниленко 2004, с. 714].

Мета статті – розглянути особливості становлення українського мовознавства на Закарпатті в період належності краю до Чехословаччини (1919–1939).

Завданням дослідження є проаналізувати напрями розвитку граматичних та лексикографічних досліджень у контексті культурно-історичних умов.

Методи та методика дослідження. У статті застосовано такі основні методи наукового вивчення, як культурно-історичний та описовий.

Виклад основного матеріалу. Стан і статус української мови на Закарпатті за часів Чехословаччини – це доволі комплексне питання, на яке впливав цілий ряд інтралінгвальних та екстралінгвальних чинників.

По-перше, до 1918 р. Закарпаття належало до Угорщини, що вела жорстку політику мадяризації та асиміляції. На цих теренах закарпатське мовознавство суттєво відставало від галицького чи наддніпрянського. У граматиках домінувало язичіє з ухилом до російської з незначною кількістю місцевих елементів. Основна граMATика, якою користувалися в школах на початку ХХ ст., – це А. Волошин «Методическая граMATика угро-руського літературного язика» (1901). Автор перевидав її з незначними змінами в тексті і суттєвою зміною в назві у 1919 р. «Методическа граMATика карпато-руського язика» (угро-руський язик став карпато-руським) (А. Волошин також перевидав її в чехословацький період (1923) під назвою, що ще ближча до сучасної української мови: «Методична граMATика карпато-руського язика»).

Станом на 1919 рік на Закарпатті сформувалися три політичні течії, кожна з яких обстоювала свої погляди на місцеву мову – українофільська (що прагнула мовної інтеграції з українцями), русофільська (що прагнула мовної інтеграції з росіянами) та карпатороська (що прагнула створити окрему місцеву мову). М. Штець відзначає, що «найбільшою проблемою планування мови у місцевого слов'янського населення була відсутність єдиного мовного напрямку» [Штець 1969, с. 15].

Саме тому в 1919 році влада Підкарпатської Русі відправила відповідний запит з проханням дати наукову оцінку місцевої мови в Чеську академію наук.

Відповідь на запит містила 5 пунктів:

«1. *Вирішувати про літературну мову якогонебудь племені – це справа передовсім його членів. Тому чеські спеціалісти наголошують, що їхня думка менш важлива, ніж представників народу.*

2. *Творити штучно нову слов'янську літературну мову було б не лише важко, але й з наукового погляду хибно.*

3. *Місцеве русинське нарiччя Підкарпатської Русі, безперечно, малоруське, мовою тамтешнього населення належить визнавати малоруську, якої вживають їхні найближчі сусіди, одноплеменники, тобто галицьку українську. Фонетичний правопис, штучно впроваджений у Галичині і карпаторусинському народу несимпатичний, можна було б замінити етимологічним правописом <...>.*

4. *Жителі Карпатської Русі не повинні забувати, що вони, як і українці, належать до великого російського народу, пропонуємо у середніх школах вести обов'язкове викладання російської.*

5. *Бажано з наукових і політичних причин, щоб були спеціально досліджені і оцінені літературні спроби створення окремої літературної мови <...>» [Штець 1969, с. 15].*

Ця відповідь яскраво ілюструє погляди чеських науковців та політиків на питання української

мови. По-перше, чехи наголошують на невтручанні, по-друге, визнають українськість мови, але не бачать доцільності у фонетичному (простому та інтеграційному) правописі, а також визнають концепцію триєдиного братства під проводом росіян.

Чехословацька влада однаково підтримувала як русофільський, так і українофільський рухи. Перші вважали доцільним упровадження російської (великоруської) літературної мови на Закарпатті, другі – української літературної норми [Черничко, Фединець 2014, с. 96].

Мовна політика Чехословаччини щодо Закарпаття полягала в тому, щоб відгородити закарпатців від решти українців і росіян мовним бар'єром, оскільки для чехів важливе було не так мовне, як політичне питання. Одним із інструментів, за допомогою яких чехи намагалися встановити бар'єр між українцями зі східного й західного боку Карпат, був правопис, який мав створювати враження, ніби мова закарпатських українців суттєво відрізняється від мови в інших українських регіонах.

16–17 квітня 1920 р. учительський з'їзд проголосував за граматику Волошина 1907 р., що могла задовільнити радше русофілів та карпаторосів [Штець 1969, с. 18–19].

Саме тому І. Панькевич дістав від уряду завдання написати граматику української мови за етимологічним принципом. Перед ним стояло нелегке завдання – вгодити різним протиборчим мовним таборам, виконати завдання, поставлене урядом, при тому не зрадити власних українофільських переконань.

Як свідчить Ю. Шевельов, коли І. Панькевич зіткнувся з дійсністю, ентузіазм його швидко зів'яв. Учений був змушений робити поступки одну за одною, особливо в питаннях правопису і абетки. І все одно його «ГраMATика руського язика для молодших клас шкiл середніх і горожанських» не побачила світу аж до 1922 р. «Обставини того часу змусили Панькевича маскувати українську мову в своїй граMATиці під верховинський і мармароський діалекти, з яких він зберіг одначе лише кілька особливостей, і вдатися до етимологічного правопису, що справді був радше псевдоетимологічним <...>» [Шевельов 1998, с. 243].

У підсумку граMATика І. Панькевича вийшла такою, що таки віддаляла місцеву мову від української. Як твердить дослідниця В. Чикут, «усвідомлюючи роль своїх граMATик у кодифікації правописних норм на засадах пріоритету фонетичного принципу й утвердження єдиної загальноукраїнської літературної мови на Закарпатті, І. Панькевич усвідомлював і визнавав, що його граMATики стають анахронізмом, бо життя пішло іншою дорогою» [Чикут 2008, с. 121]. Детально проаналізувавши внесок І. Панькевича в розвиток українського правопису на Закарпатті, В. Чикут зробила такий висновок: «Незважаючи на різні закиди опонентів, І. Панькевич цілеспрямовано продовжував реалізацію своїх наукових намірів, котрі б сприяли культурно-освітньому розвитку та утвердженню української літературної мови на теренах Підкарпатської Русі» [Чикут 2008, с. 122].

Русофільська концепція на Закарпатті вірила у спільнохіднослов'янську мовну єдність, єдино правильна норма якої – російська літературна мова. Українофіли, натомість, відстоювали відрубність української мови від російської.

Дискусія між двома таборами посилилася з початком 1920-х рр. Русофіл Ігор Гуснай видав брошуру «Языковой вопросъ въ Подкарпатской Руси» (Пряшів, 1921), у відповідь Августин Волошин, що на той час зайняв українофільські позиції, видав публікацію «О письменномъ языкѣ подкарпатскихъ русиновъ» (Ужгород, 1921), у якій полемізував із русофільськими концепціями Гусная і відстоював позицію Празької академії наук, за якою закарпатцям рекомендовано користуватися українським етимологічним правописом.

Українофіли гуртувалися довкола товариства «Просвіта», русофіли – довкола Товариства Духновича, і це протистояння тривало до кінця чехословацького періоду. Станом на 1937 р. Товариство Духновича мало 21 тис. членів, а «Просвіта» – 15 тис. [Шевельов 1998, с. 248]. Русофіли копіювали «заходи «Просвіти», спрямовуючи їх у протилежному напрямі. На протигагу українській граматиці Панькевича треба було видати російську граматику. І її видали» [Шевельов 1998, с. 248].

1924 року русофіли видають «Граматику русскаго языка» за редакцією Євменія Сабова, який раніше обстоював карпаторуські позиції. На титулі «Граматики» не зазначено імені автора. Як свідчить Ю. Шевельов, її автор – росіянин Олександр Григор'єв, який не мав нічого спільного із Закарпаттям і жив у Пряшеві [Шевельов 1998, с. 248].

Товариство О. Духновича вело активну діяльність: видавало місячники «Карпатській край» 1923–1925 рр., «Карпатській свѣтъ» 1928–1933 рр., організовувало «Дни русской культуры», присуджувало літературні нагороди тощо.

Станом на 1924 рік на Підкарпатській Русі з чотирьох гімназій у двох навчання здійснювали українською мовою, в одній – російською, а в одній – обома мовами; з трьох учительських семінарій дві були українські, одна російська [Геровский 1927, с. 52]. На практиці, як свідчить Ю. Шевельов, «і українська й російська викладова мова (залежно від освіти й здібностей учителя) мала більш чи менш сильну домішку місцевих говірок, а то й церковнослов'янської мови» [Шевельов 1998, с. 245].

Через мовну дискусію закарпатці не розуміли, як правильно писати: «Українські селяни не раз не знали, якою мовою вони говорять <...>. Що гірше, закарпатська інтелігенція перебувала не в багато кращому становищі. Одні вважали, що місцевою мовою є мова русинська (тоді котрий з кількох відмінних діалектів лежить в її основі?), другі обурено відкидали цю, на їхню думку, неокочирну сільську говірку й настоювали на церковнослов'янсько-російській традиції в безлічі її варіацій» [Шевельов 1998, с. 243].

О. Пайкош так описував ситуацію у тодішніх школах: «Мовне питання розкрито до повної анархії: скільки шкіл, стільки «мов викладання». Навіть в одній школі вчили на свій смак: і за граматику

І. Панькевича (з орієнтацією на українську літературну мову), і рутено-мадяронським суржиком (майже не зрозумілим учням), і по-карпаторуськи (як у часи Лучкая і Духновича), і скаліченою російською мовою <...>. Отже, у школах не те щоб нарощували знання з нашої мови (мови наших дідів-прадідів), що всупереч переслідуванням дійшла до нас у живих говірках української мови, а навпаки калічили її. Діти не знали, котрому вчителеві як догодити, якою «мовою» відповідали, бо знали добре лише свою рідну говірку» [Пайкош 1993, с. 256–257].

Отже, влада не стежила за імплементацією мовних норм І. Панькевича, які мали стати компромісом між трьома мовними таборами. Як наслідок, їх дотримувалися далеко не всі, навіть в українофільському напрямку.

Проблеми з імплементацією докладно описує М. Штець: «А. Волошин у підручнику «Наука о числах» (Ужгород 1923) послідовно дотримувався лише деяких норм Панькевича. А саме, опускав ь в кінці слів, вживав голосні ъ, ы у тих позиціях, що і Панькевич, але замість ђ писав просто о, а також на відміну від Панькевича вживав подвоєння приголосних у іншомовних словах (класса, никкель), числівники еден, една, едно (замість один, одна, одно), діалектні форми дієвідмінювання, наприклад, писалисте, крім того, у Волошина переважали діалектизми (лавиця, писанка (зошит), церуза). Маркуш та Шпіцер, автори підручника «По родному краю» не визнають усіх форм граматики Панькевича<...>. Не існувало єдиних мовних і правописних норм не тільки в шкільних підручниках, а й у всіх ділянках культурно-освітнього життя, де вживалась літературна народна мова. Відділ шкіл цивільної управи Підкарпатської Русі, який видав розпорядження про обов'язкове вживання лише граматики Панькевича, сам цього розпорядження не виконував» [Штець 1969, с. 47–48].

Закарпатські комуністи, що активно діяли за часів Чехословаччини, спочатку дотримувалися етимологічного правопису, але з 1926 року беруть курс на сучасну українську літературну мову під впливом українізації в УСРР.

Іван Мондок, відповідальний редактор щоденної газети «Карпатська правда», узяв участь у ІХ з'їзді КП(б)У в Харкові у 1925 р.» [Животко 1999, с. 104]. «У 1927 р. Мондок брав участь у засіданнях правописної комісії у Харкові і заявив, що беззастережно приймає ще не затверджений правопис. З 14 лютого 1926 р. редактована ним газета перейшла на українську мову (певно, не без домішки льокалізмів) і навіть на український правопис. Останнє справді було новим і відважним кроком на терені Закарпаття» [Шевельов 1998, с. 265].

Слідом за «Карпатською правдою» на новий правопис перейшли також соціал-демократична газета «Вперед» (з 1926 р.), тижневик «Свобода», орган християнсько-народної партії (з 1930 р.), деякі літературні публікації [Штець 1969, с. 58].

Згідно з дослідженням С. Черничка і Ч. Фединець, боротьба між українофілами та русофілами велася на чотирьох важливих теренах: у політиці,

в освіті, на шпальтах преси та в релігійному житті [Черничко, Фединець 2014, с. 119].

Граматики І. Панькевича мала три редакції 1922, 1927, 1936 рр., згодом з'явилися також граматики А. Штефана, І. Васка (1931), Ф. Агія (1936), Я. Неврлого (1937).

У назвах праць А. Штефана та І. Васка, а також Ф. Агія, Я. Неврлого вже фігурує термін «українська мова», усі вони використовують фонетичний правопис. Пор. А. Штефан, І. Васко «Грамматика української мови» (1931), А. Франц «Жива мова: Підручник для народних шкіл (граматика, стиль, правопис). Для 2 і 3 поступного річника» (Ужгород, 1936) Я. Неврлий «Грамматика й правопис української мови. Підручник для середніх шкіл і самонавчання» (Ужгород, 1937).

На Закарпатті у 20-их рр. ХХ ст. було опубліковано словники: «Русько-мадярска термінологія для школьного і приватного уживання» О. Маркуша, Е. Фотула та Ю. Ревая (Ужгород, 1923), «Мадясько-руський словарь» Е. Бокшая, Ю. Ревая та М. Брашайка (Ужгород, 1926), «Латинсько-руський і русько-латинський словарь для низших клас гимназій» К. Заклинського (Ужгород, 1926), «Мадясько-руській правничій термінологічний словарь» Е. Торонського (Ужгород, 1925–1927). Ці праці були докладно схарактеризовані в дисертаційній праці Я. Галаса [Галас 2001].

У 1937 р. Прага спробувала припинити хаос і провела мовний плебісцит, щоб визначити, якою граматику мають користуватися в українських школах. Відомо, що «референдум не торкнувся території всієї Підкарпатської Русі, і його результати були суперечливі. Референдум провели стосовно 427 шкіл. 73 % опитаних надали перевагу русофільській граматиці Є. Сабова, а українську граматику підтримали лиш 27 %» [Черничко, Фединець 2014, с. 126]. Такі результати викликали протести в русофільських колах, тож проблему так і не було вирішено.

Того ж 1937 року (15 липня) закріпили так званий мовний дуалізм: «Губернатор отримав право ухвалювати підручники українською і російською. Учителі мали право обирати одну з мов. Це означало, що настав кінець мовного компромісу – панькевичівщини, і можна було обирати літературну мову» [Штець 1969, с. 28]. У 1937–1938 рр. «фонетичний» правопис дозволили у школах [Штець 1969, с. 73]. На думку М. Штеця, «той час, коли цензор викреслював речення, в якому місцевих українців названо українцями, мину» [Штець 1969, с. 58].

Період, коли держава перестала втручатися в мовне планування української на Підкарпатській Русі, протривав дуже коротко, і невдовзі Чехословаччина припинила своє існування.

М. Штець виділяє два періоди у становленні української мови на Закарпатті:

- 1919–1925 рр., для якого характерне нама-

гання створити для Закарпаття літературну мову на базі місцевих говорів, у кращому разі створити так звану компромісну мову на основі поєднання народної мови Закарпаття і галицького варіанта української літературної мови;

- 1926–1939 рр., тобто від моменту запровадження єдиної загальноукраїнської літературної мови до моменту окупації Угорщиною [Штець 1969, с. 33]. Переломним він вважає 1926 рік, бо саме тоді перейшли на фонетичний правопис.

На нашу думку, доцільно деталізувати періодизацію розвитку української мови на Закарпатті за часів Чехословаччини:

- 1919–1922 рр. – інерційне продовження мовної ситуації часів угорського панування, як норма використовується локальне язичіє з нахилом до російської.

- 1922–1926 рр. – спроба мовного компромісу І. Панькевича.

- 1926–1937 рр. – виборювання статусу для сучасної української мови з фонетичним правописом.

- 1937–1939 рр. – повноцінне функціонування української мови у міжвоєнній Чехословаччині.

Східна Словаччина у Чехословацькій Республіці була окремою адміністративною одиницею. Там також проживало українське лемківське населення, але питома вага його була меншою і, відповідно, словацькі українці опинилися в гіршій ситуації, ніж закарпатці.

За свідченням М. Штеця, у Східній Словаччині не було українських товариств, закарпатської комуністичної преси, у шкільній освіті майже не працювали українці, відбувалася словакізація, підручники із Закарпаття не приймали, домінувало москвофільство (див. [Штець 1969]).

Висновки. Закарпаття перейшло до складу Чехословаччини після угорського періоду, під час якого відбувалася активна мадяризація. Станом на початок 1920-х рр. Закарпаття відставало у мовному плані від інших українських земель; сильні позиції все ще утримувало язичіє. Грамматика А. Волошина (1901) відображає стан мовної норми на Закарпатті за часів Угорщини.

Процес унормування української літературної мови на Закарпатті, що в міжвоєнний період належало Чехословаччині, відбувався доволі інтенсивно, попри не зовсім сприятливі екстралінгвальні обставини. Чехословацька влада була зацікавлена в тому, щоб мова закарпатців відрізнялася від загальноукраїнської норми, у Закарпатті існували три різні мовні табори: українофіли (прагнули єдиного загальноукраїнського мовного стандарту); русофіли (прагнули інтеграції з російською мовою); автохтоністи (відстоювали концепцію, за якою місцеві діалекти – це окрема мова). У період Чехословаччини найбільш запеклі дискусії і конкуренція точилися між першими двома групами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галас Я.В. Із історії української лексикографії на Закарпатті (XIX – I-ша пол. ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. Ужгород, 2001. 20 с.
2. Геровский Г. Иван Панькевич. Грамматика русского языка. *Slavia* – VI. 1927. С. 43–54.

3. Животко А. П. Історія української преси / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С. Тимошик. Київ: Наша культура і наука, 1999. 368 с. («Літературні пам'ятки України»).
4. Пайкош О. Мовна боротьба на Закарпатті 20–30-х років ХХ ст. *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні*. Матеріали наук.-практ. конф. (Ужгород, 5–6 жовтня 1992 р.). Ужгород, 1993. С. 251–259.
5. Черничко С., Фединець Ч. Наш місцевий Вавилон. Історія мовної політики на території сучасного Закарпаття у першій половині ХХ ст. (до 1944 року). Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. 236 с.
6. Чикут В. Наукові досягнення І. А. Панькевича і їх вплив на розвиток українознавчих лінгвістичних галузей. Ужгород, 2008. 310 с.
7. Шевельов Ю. Українська мова у першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус / авт. вступ. сл. Л. Масенко. Чернівці: Рута, 1998. 207 с.
8. Штець М. Літературна мова українців Закарпаття і Східної Словаччини. Братислава: Словацьке пед. вид-во, 1969. 172 с.
9. Штець М., Даниленко Л. Україністика в Чехії. Українська мова: енциклопедія. 2-е вид. випр. і доп. Київ: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. С. 714–715.
10. Штець М. Українська мова в Словаччині (Соціолінгвістичне та інтерлінгвістичне дослідження): автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01. Київ, 1996. 50 с.

REFERENCES

1. Halas Ya. (2001) V. Iz istorii ukrainskoi leksykohrafiy na Zakarpatti (XIX – 1-sha pol. XX st.) [From the history of Ukrainian lexicography in Transcarpathia (19th – the first half of the 20th century)]; avtoref. dys. ... kand. filol. nauk za spetsialnistiu 10.02.01 – ukrainska mova. Uzhhorod. 20 s. [in Ukrainian].
2. Herovskiy H. (1927) Ivan Pankevych. Hramatyka ruskoho yazyka [Ivan Pankevych. Grammar of the Russian language]. *Slavia* – VI. S. 43–54 [in Ukrainian].
3. Zhyvotko A.P. (1999) Istoriia ukrainskoi presy [History of the Ukrainian press] / Uporiad., avt. ist.-biohr. narysu ta prymit. M. S. Tymoshyk. Kyiv: Nasha kultura i nauka. 368 s. («Literaturni pamiatky Ukrainy») [in Ukrainian].
4. Paikosh O. (1993) Movna borotba na Zakarpatti 20–30-kh rokiv XX st. [Language struggle in Transcarpathia in the 20s and 30s of the 20th century]. *Ukrainska mova na Zakarpatti u mynulomu i sohodni*. Materialy nauk.-prakt. konf. (Uzhhorod, 5–6 zhovtnia 1992 r.). Uzhhorod. C. 251–259 [in Ukrainian].
5. Chernychko S. (2014) Fedynets Ch. Nash mistsevyi Vavylon. Istoriia movnoi polityky na terytorii suchasnoho Zakarpattia u pershii polovyni XX st. (do 1944 roku) [Our local Babylon. History of language policy in modern Transcarpathia in the first half of the 20th century (until 1944)]. Uzhhorod: Polihraftsentr «Lira». 236 s. [in Ukrainian].
6. Chykut V. (2008) Naukovi dosiahnennia I.A. Pankevycha i yikh vplyv na rozvytok ukraïnoznavchyykh linhvistychnyykh haluzei [Scientific achievements of I.A. Pankevych and their influence on the development of Ukrainian linguistics]. Uzhhorod. 310 s. [in Ukrainian].
7. Shevelov Yu. (1998) Ukrainska mova u pershii polovyni dvadtsiatoho stolittia (1900–1941): Stan i status [Ukrainian language in the first half of the twentieth century (1900–1941): State and status] / avt. vstup. sl. L. Masenko. Chernivtsi: Ruta. 207 s. [in Ukrainian].
8. Shtets M. (1969) Literaturna mova ukraintsiv Zakarpattia i Skhidnoi Slovachchyny [Literary language of Ukrainians of Transcarpathia and Eastern Slovakia]. Bratislava: Slovatske ped. vyd-vo. 172 s. [in Ukrainian].
9. Shtets M., Danylenko L. (2004) Ukrainistyka v Chekhii [Ukrainian studies in the Czech Republic]. *Ukrainska mova: entsyklopediia*. 2-e vyd. vypr. i dop. Kyiv: Ukr. entsyklopediia im. M.P. Bazhana. S. 714–715 [in Ukrainian].
10. Shtets M. (1996) Ukrainska mova v Slovachchyni (Sotsiolinhvistychna ta interlinhvistychna doslidzhennia) [Ukrainian language in Slovakia (Sociolinguistic and interlinguistic research)]; avtoref. dys... d-ra filol. nauk: 10.02.01. Kyiv. 50 s. [in Ukrainian].

FORMATION OF UKRAINIAN LINGUISTICS IN THE TRANSCARPATIA DURING THE PERIOD OF CZECHOSLOVAKIA

Abstract. The article traces the peculiarities of the Ukrainian state linguistics in Transcarpathia after the region entered Czechoslovakia (1919–1939). Information on grammars and lexicographical works is given were prepared in the region during this period.

It is emphasized that the Transcarpathia became a part of Czechoslovakia after the collapse of Austria-Hungary. As of the early 1920s the Transcarpathia lagged behind other Ukrainian lands in terms of language; pagans still held strong positions. This condition was caused by various factors, primarily attempts to madarization of the local Slavic population in the previous period. One of the most notable attempts at normalization language in the days of Hungary was the grammar of A. Voloshin in 1901. After region's entry into the Czechoslovak Republic, the process of normalization Ukrainian literary language in the Transcarpathia was quite intense, despite not entirely favorable extralingual circumstances.

The article also traces the peculiarities of the language policy of Czechoslovakia towards the Transcarpathia in the period under study. The Czechoslovak authorities were interested in the Transcarpathian language differing from the all-Ukrainian norm. There were three different language camps in the Transcarpathia: Ukrainophiles (seeking a single all-Ukrainian language standard), Russophiles (seeking integration with the Russian language), and autochthonists (advocated

the concept that local dialects are a separate language). In Czechoslovakia the fiercest discussions and competition took place between the first two groups.

The existence of three groups – Ukrainophiles, Russophiles and autochthonists – intensified the processes of national self-determination. Discussions on the language issue have encouraged the development of appropriate standards and stimulated scholars to search for linguistics. In the first years after the region's entry into Czechoslovakia, the grammar of A. Voloshin was used in the Transcarpathia, and later the grammar of I. Pankevych, A. Stefan and I. Vasko, F. Agiy, Ya. Nevrlly and others.

Among the lexicographical works the following attract the most attention: «Russian-Hungarian terminology for school and private use» by O. Markush, E. Fotul and Y. Revay (Uzhhorod, 1923), «Hungarian-Russian dictionary» by E. Bokshay, Y. Revay and M. Braschai (Uzhhorod, 1926), «Latin-Russian and Russian-Latin dictionary for lower grades of gymnasiums» by K. Zaklinsky (Uzhhorod, 1926), «Hungarian-Russian legal terminological dictionary» by E. Toronsky (Uzhhorod, 1925–1927).

Keywords: Ukrainian language in the Transcarpathia, Czechoslovakia, grammar, dictionaries, linguistics, Ukrainian spelling.

© Русинко-Бомбик Л., 2020 р.

Любов Русинко-Бомбик – кандидат філологічних наук, викладач кафедри журналістики Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-0634-9217>

Lubov Rusynko-Bombyk – Candidate of Philology, Lecturer at the Department of Journalism, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-0634-9217>